

פרשת חוקת

הליכות עולם לו

(חבקוק ג' ו')

לעילוי נשמת ר' יהודה לוי ז"ל

זמן ר"ת	צאת השבת	חלקת נרות	לוח אור החיים
21:21	20:25	19:34*	י-ם
21:18	20:23	19:32	ת"א
21:22	20:26	19:35	חיפה
21:18	20:22	19:31	ב"ש

* לננוהגים 40 דק': 19:14

שלוש מתנות טובות

היה אוהב שלום ורודף שלום בין אדם לחבירו, ולכן מידה כנגד מידה נתן הקב"ה מתנה טובה זו של העננים על ידו שהיא דומה למעשיו שמגינה עליהם מפני האויב ומרבה בשלום עליהם. [וכבר ידוע שעל ידי שאדם מרבה בשלום מונע הוא שישלטו האויבים עלינו, ואין שום נזק יכול לבוא עליו, וכדברי רבותינו על הפסוק חבור לעצבים אפרים הנח לו, שאפילו אם ישראל מתחברים לעבודה זרה ושלום ביניהם אין מידת הדין יכולה לפגוע בהם (אך כמובן אין זה פוטרם מעונש), וכן מפורש ברש"י (סוף פרשת יתרו) וז"ל: שהמזבח מטיל שלום בין ישראל לאביהם שבשמים, לפיכך לא יבא עליו כורת ומחבל, והרי דברים ק"ו, ומה אבנים שאינם רואות ולא שומעות ולא מדברות ע"י שמטילות שלום אמרה תורה לא תניף עליהם ברזל, המטיל שלום בין איש לאשתו בין משפחה למשפחה בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה שלא תבואו פורענות. עכ"ל].

ולעומתו משה רבנו היה מלמד תורה לעם ישראל ומסר נפשו ללמד תורה את בני ישראל, שעלה להר ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה ומירק את מעיו והכל בכדי שיוכל להוריד תורה לעם ישראל. וכנגד מעשיו זכה וניתנה מתנה טובה על ידו שהוריד את המן לעם ישראל, שהיה מזונם הבלעדי כל ימי היותם במדבר, ומזון זה היה משותף בינם לבין מלאכים שכן התורה היא המזון האמיתי של העולם כולו, ורק על ידי ישראל עוסקים בתורה העולם ואפילו המלאכים מתקיימים, ולכן התורה נקראה לחם, וכמו שנאמר (משלי ט' ה) לכו לחמו בלחמי.

אלא שצריך להבין מה ענין הבאר עם מרים, וחשבתי לבאר ע"פ מה שמובא בפרשת בשלח (שמות ט"ו כ), שכאשר יצאו ישראל ממצרים נאמר ונתקח מרים הקנב"א אֶחָת אֶת־הַתַּף בְּיָדָהּ וַתַּצְאֵן כָּל הַנָּשִׁים אֶת־רִיקָה בְּתַפֵּיהֶן וּבְמַחְלֹתָן: ואמרו רבותינו: מובטחות היו צדקניות שבדור שהקדוש ברוך הוא עושה להם נסים והוציאו תופים ממצרים. וכידוע מאידך אמרו רבותינו (ילקוט שמעוני יחזקאל אות שני"ד) בזכות נשים צדקניות נגאלו ישראל, שהיו שואבות מן הבאר מים והקב"ה מזמין להם דגים ומאכילות את בעליהם ומעודדות אותם לבל יתיאשו מן הגאולה, וא"כ בכך היה בטחונם ולכן יצאו בתופים ומחולות, וראש לאותן נשים היתה מרים כמבואר בפסוק, שכל הנשים יצאו אחריה, והיא היתה שרה וכולם עונות אחריה. ולכן זכותה זו עמדה והביאה את הבאר לעם ישראל.

ואולם בסופו של דבר חזרו כולם בזכות משה רבנו, שתלמוד תורה כנגד כולם, ואם כן זכות התורה כוללת את הכל, וכדברי אור החיים הקדוש שהתורה כוללת כל הטובות שבעולם, ולכן בזכות התורה חזרו העננים והבאר והמן.

אחים יקרים, אמנם כיום אין לנו את משה אהרן ומרים, אבל יש גם יש את התורה הקדושה שכוללת את הטובות, ובפרט כעת שאנו מתחילים את חודש תמוז, שבו היינו אמורים לקבל את התורה, נרבה בעסק התורה, ובוזה נרבה שפע ברכה והצלחה (מן ובאר), ושלוש (ענני כבוד) עלינו ועל כל ישראל אחינו, אמן.

בפרשתנו אנו קוראים על פטירתם של שנים מתוך שלושת הרועים שעמדו לעם ישראל במדבר, והם מרים ואהרן, ודוקא בפטירתם אנו למדים על המתנות הטובות שהעניקו לנו בחייהם, רק שכל זמן שהיו בחיים לא ידעו להכיר בסיבת מי באו מתנות אלו, ובפטירתם כאשר פסקו המתנות הבינו מי היה האחראי להם, וכמו שאמרו רבותינו (תענית ט), רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה, ואהרן, ומרים. ושלש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר, וענן, ומן. באר בזכות מרים, עמוד ענן בזכות אהרן, מן בזכות משה. מתה מרים נסתלק הבאר וחזרה בזכות שניהן. מת אהרן נסתלק ענני כבוד וחזרו שניהם בזכות משה, מת משה נסתלקו כולן.

והקשה המהרש"א (ש"ב), כיון שחזרה הבאר בזכות אהרן ומשה א"כ לא היה לה להסתלק כלל בזכותן, ומדוע בכל זאת הסתלקו. ותירץ שנסתלקה הבאר להורות ולהגיד לישראל שבזכות מרים היה עד היום, וכן כשמת אהרן ונסתלקו ענני הכבוד וחזרו בשביל משה ולא נסתלקו אלא להגיד שבשביל זכות אהרן היה עד היום. ודבריו מוכרחים שכן כאשר נעייין בפרשה נראה שכאשר מתה מרים לא ממיד חזרו המים רק אחר שהתלוננו שאין להם מים ומשה ואהרן הכו את הסלע, רק אז חזרו המים, להראות שעד עתה היתה בזכות מרים בלבד ועתה בזכות שניהם. וכמו כאשר מת אהרן, תחילה נלחמו העמלקים בישראל ורק לאחר מכן חזרו העננים בזכות משה. אלא שצריך להבין מדוע דוקא כל אחד ניתן על ידו מתנה זו ולא אחרת, ואין ספק שיש קשר בין האישים לבין המתנות שניתנו על ידם.

ובכדי שנבאר צריך תחילה להבין מה מטרת המתנות הללו, ומתוכם נבין מדוע כל אחד דוקא מתנה זו באה על ידו, הנה הבאר טובתו פשוטה וברורה, על ידו עם ישראל היה להם מים לשתייה, וזאת במדבר בארץ ציה ושממה, מים ההולכים עימם ומלויים אותם, והיו מצויים להם שאפילו צינורות להובילם אליהם לא הוצרכו, אלא כל נשיא שבט היה מושך במטהו מן הבאר אל שבטו ולכל שבטו היה מצוי מים בשפע (כמבואר ברש"י בפרשתנו (כמבואר ברש"י כ"א כ). המן גם כן טובתו ברורה, שכן זה היה לחם חוקם, וממנו היו אוכלים כל היום כולו, וכל תבשיל שרצו לטעום בו היו טועמים. וגם העננים בפשטות היו להגן עליהם מפני שרב ושמם לבל יכס חום המדבר, אולם בפרשתנו עם פטירת אהרן אנו למדים שהיה להם תפקיד נוסף והוא להגן עליהם מפני האויבים, שעל ידי העננים הם היו נסתרים ואף אויב לא היה רואה אותם, ולכן רק כאשר נפטר אהרן ונסתלקו העננים כתוב שבאו עמלק להלחם עימם, כי רק אז יכלו לראותם. וכבר קראנו על כך בסוף פרשת בשלח שכאשר הגיח עמלק בפעם הראשונה לא יכול היה להלחם עם ישראל רק זינב בנחשלים, דהיינו אלו שחטאו והענן פלט אותם מחמת חטאייהם. וגם כאשר יצאו להלחם בעמלק היו צריכים לצאת מן הענן להלחם (כמבואר ברש"י שמות י"ז ט'). הרי לנו שהעננים היו שמירה לעם ישראל מן האויב מפני המלחמות.

וכעת נתבונן במעשי אותם גדולים ונראה היאך דוקא להם מתאימה אותה מתנה, ונלך מהסוף להתחלה, אהרן הכהן כידוע

טעון גניזה | נא לא לקרוא בשעת התפילה וקריאת התורה!

להצלחת חן בת רחל

הליכות והלכות

אל תיקרי הליכות אלא הלכות (נידה ע"ג).

תפלת ערבית (המשך)

וברכותיה עד שומר עמו ישראל לעד יעשה כן. (משנ"ב ס"ק י"א). כי בזה הוא מרויח גם סמיכות גאולה לתפילה וגם תפילה בצבור. וזה טוב לכל הדעות ואף לפי הסוד מותר לעשות כן, ואע"פ שהפסיד אמירת "ברכו", מ"מ ברכו האחרון נועד להשלים למי שהפסיד את ברכו הראשון (כמבואר בב"י ס"ק י"ג ובמשנ"ב בהקדמת ס"א ט"ט). ונראה לי בס"ד, שאם הוא משער שלא יוכל לקרוא את כל הקריאת שמע, יאמר רק פסוק ראשון של "שמע" ו"ברוך שם" וכו', [שכן מבואר בב"י (ס"א ס"ט) שזה בלבד מן התורה, ומן הטעם הזה נהגו לקרותם בבוקר לפני התפלה לצאת ידי חובת קריאת שמע בזמנה, וכ"פ הרמ"א בהגה (ס"א מ"ו סעי' ט'), ע"ש], וימשיך מיד ב"אמת ואמונה" ו"השכיבנו" בכדי לסמוך גאולה לתפלה, ויאמר את הקריאת שמע כולה אחר תפלת ערבית, ואולם בזה לפי הסוד לא נכון לנהוג כן.

טז. יאמר אחר כל שלש תפלות מזמור לדוד ה' רועי (תהלים כ"ג), ומזמור אלהים יחננו (שם ט"ז). (קשר גדול ס"א כ"ד אות י"ג). ומלשונו ומסדר דבריו משמע שיאמר זאת אחר עלינו לשבח, ויש שכתבו לומר בסוף תפלת העמידה מזמור "שיר למעלות" ומזמור "אלוקים יחוננו" (בא"ח בשלח כ"ג), ורבותינו המקובלים בסדוריהם לא הביאו דברים אלו, וכל אחד יעשה כמנהגו, אך הנכון יותר לאומרם אחר עלינו לשבח. (ויסוף עוד דוד ח"א כי תשא ח').

יז. אבא בנימין אומר שנים שנכנסו להתפלל וקדם אחד מהם להתפלל ולא המתין את חברו ויצא, טורפין לו תפלתו בפניו, ולא עוד אלא שגורם לשכינה שתסתלק מישראל, ואם המתין לו מה שכרו אמר רבי יוסי ברבי חנינא זוכה לבנים חיים ומזונות. (כמבואר בברכות ה', ו'. ובפירוש האלשיך לישעיה מ"ח, פס' י"ה ו"ט, ע"ש). ויש מפרשים דוקא בבתי כנסיות שלהם שהיו בשדות ודוקא בלילה שאז היה סכנה להשאר לבד (תוס' בשם ר"ח), ומנהג ר' יצחק היה להאריך בתפלתו עד שיצאו כולם, ואם בתוך כך היה שום אדם בא בבית הכנסת היה מעיין בספר עד שגמרו תפלתם. (שם בתוס'). ואפילו בבית הכנסת שלנו שבתוך העיר, ויש אומרים שמנהגו היה אפילו ביום. ויש אומרים שדוקא כשבאו ביחד, אבל אם בא מאוחר והאריך בתפלתו אינו חייב להמתין לו, שעל דעת כן התפלל ומן הסתם אינו מפחד. וכן אם מאריך בבקשות ותחנונים אינו חייב להמתין לו. (רבנו יונה). ובשו"ע (ס"א צ' סעי' ט"ו) פסק שמדובר בשדות או כמנהג ר' יצחק לדעת הסוברים שמדבר בלילה, שעליו כתבו התוס' שנהא להחמיר אף לנו. ופסק גם כרבנו יונה שאם מאריך בתחנונים אינו חייב להמתין לו, ומ"מ בודאי המחמיר בזה יבואו עליו ברכות הגמרא, ומי אינו חפץ בברכות. [ובמשנ"ב (ס"ק מ"ח) כתב דוקא שנכנסו שניהם ביחד, וכדברי רבנו יונה, אולם השו"ע השמיט דברים אלו, ומשמע שסובר אפילו אם אחד נכנס מאוחר צריך להמתין לו, וכ"כ בהלכה ברורה (ביאור הלכה אות כ"ט) בשם האחרונים שזו דעת השו"ע]. והרמ"א הוסיף שיש מחמירים אפילו ביום בבית הכנסת, וכאמור המחמיר יבואו עליו ברכות רבות.

יא. קריאת שמע של ערבית היא חובה לכל הדעות (שלא כתפלת ערבית), והיא מן התורה כמו שנאמר (דברים ו' ז) וְדַבַּרְתָּ בָּם בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשֹׁכְבְךָ וּבְקוּמְךָ, ואמרו חכמים (ברכות ט): וּבְשֹׁכְבְךָ בשעה שבני אדם שוכבים, ואין להקל בה כלל ועיקר, וצריך לדקדק בה ככל הדקדוקים וההקפדות האמורות בקריאת שמע של שחר, ויכוין קודם קריאתו שהוא בא לקיים מצות עשה של קריאת שמע (כמבואר בשו"ע ס"א סעי' ד), ואם לא כיון לא יצא ידי חובה. וידקדק באותיותיה, ויקפיד במבטא ובפרט באותיות הגרון: א, ה, ה, ע. וכמו כן יקפיד לבטאות את ה' היטב ולא יקרא אותה כאלף, כמו ששומעים פעמים רבות אנשים שאומרים שמע אִשְׂרָאֵל. [וכבר הארכנו בזה בגליונות 29-31].

יב. לכתחלה צריך לקרות קריאת שמע מיד בצאת הכוכבים, וזמנה כל הלילה אלא שחכמים עשו סייג לדבריהם, שלא יבוא אדם ממלאכתו וילך לביתו ויאכל וישתה וישן מעט ולבסוף נמצא ישן כל הלילה, ולכן תיקנו שזמן קריאת שמע הוא עד חצי הלילה, והעובר על דברי חכמים חייב מיתה (כמבואר בברכות ד:), וגם לפי הסוד עיקר תקנת קריאת שמע של ערבית הוא בחצי הלילה הראשון (כמבואר בשער הכונות דרושים ג' וד' מקריאת שמע). ואם עבר ואיחר וקרא עד שלא עלה עמוד השחר, יצא ידי חובתו. ואם היה אנוס וקרא אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, יצא ידי חובתו. (ברכות ט, שו"ע ס"א רל"ה סעי' ג' וד'). [וגם לפי הסוד יקרא ויצא ידי חובתו, ואע"פ שלכאורה לפי הסוד כבר אין טעם לקרוא שעבר זמנו, שדינים אלו מפורשים בש"ס, ואין בכח אף אדם לחלוק עליהם].

יג. אדם שלא התפלל ערבית וכבר קרוב לחצות, ויודע שיהיה לו מנין להתפלל ערבית אחר חצות, יש אומרים שמאחר וחכמים עשו סייג לדבריהם לכן עדיף שיתפלל ביחיד קודם חצות מאשר שיתפלל במנין אחר חצות (אור לציון ח"ב ס"א ט"ו סעי' ט'). ויש אומרים שעדיף שיתפלל במנין אחר חצות (יבי"א ח"י ס"א י"א בסופו). וכן הלכה, רק שיקרא קריאת שמע קודם חצות בלא ברכותיה, שיוצא ידי חובת קריאת שמע בלא ברכותיה (כמבואר בשו"ע ס"א סעי' ב'), ואח"כ יתפלל ויקרא קריאת שמע עם ברכותיה, שעיקר הגזירה של חכמים היתה על הקריאת שמע ולא על התפילה, אע"פ שהיא מחוברת עימה. (ויסוף עוד דוד ח"ג על הבא"ח פרשת פקודי אות י"א).

יד. הנכנס לבית הכנסת ומצא צבור שקראו קריאת שמע ורוצים לעמוד בתפלה, יתפלל עמהם ואחר כך יקרא ק"ש עם ברכותיה. (שו"ע ס"א רל"ו סעי' ג'). ואין לעשות כן רק כאשר אין מנין אחר להתפלל בו ערבית, אבל אם יש מנינים אחרים לא יעשה כן אלא יחפש מנין אחר ויתחיל את התפלה כראוי מתחילה ועל הסדר (משנ"ב ס"ק י"ב). ובפרט לפי הסוד שאין לשנות את הסדר והמשנה את הסדר הוא מהפך את העולמות.

טו. ואם הם עוסקים עדיין בברכות ק"ש והוא משער שעד שיגיעו הצבור לשמונה עשרה יוכל לומר ק"ש